

Проф. др Момчило Сакан, пуковник

У чланку је анализиран појам стратегије и војне стратегије. Објашњени су генеза и првобитно значење термина стратегија и његов историјски развој, а затим је наведена компаративна анализа 18 карактеристичних дефиниција, с тежиштем на објашњењу исказа и израза којима се одређује значење појма стратегија.

Анализиране дефиниције су разврстане према основним разликама. Нарочито су анализирани термини и синтагме који су коришћени као дефинијенс у дефиницији. Укупно је анализирано 18 термина и синтагми и указано на предности и недостатке наведених исказа и израза за комплексно одређење појма стратегије, тако да се, преко тих прелиминарија, комплексније може сагледати појам стратегије и војне стратегије.

Аутор наводи и карактеристичне дефиниције стратегије уопште и војне стратегије. Дефиниција стратегије уопште више је описног карактера јер се појавио проблем избора правог термина за одређење дефинијенса у дефиницији. Дефинисана је као доминантан део науке или области делатности који је окренут према будућности. Војну стратегију аутор издваја из општег појма стратегије и дефинише је као науку о оружаном борби. Такав став доказује на основу идентификације и објашњења основних конституенаса војне стратегије: предмета, теорије, језика и метода.

Одређивање садржаја и обима појмова, односно дефинисање значајно је у свим областима зато што од степена дефинисаности основних појмова непосредно зависи и степен развијености одређене науке и научне дисциплине.<sup>1</sup> Дефинисање појмова је посебно значајно у војним наукама, у којима се инсистира на строгој прецизности, јер неспоразуми могу да доведу до материјалних и људских губитака, и постоје бројни недовољно прецизно и садржајно дефинисани и објашњени појмови које треба прецизније дефинисати или редеофинисати. Један

<sup>1</sup> Под појмом дефинисање подразумева се процес изналажења правилне дефиниције појма. Појмови се дефинишу на основу следећих правила дефинисања: 1) дефиниција мора да буде предметна, садржајна и суштинска; 2) дефиниција не сме да буде циркуларна; 3) дефиниција мора да буде позитивна; 4) дефиниција треба да буде прецизна и сажета (да садржи само битна својства предмета без описивања), и 5) дефиниција мора да буде исказана јасним језиком. Правилно изведена дефиниција састоји се од: субјекта (дефинијендум), односно појма који се дефинише; предиката (дефинијенс), односно појма којим се дефинијенс (субјект) дефинише; тврдње којом се указује на својства предмета и специфичне разлике између појма који се дефинише и појма којим се дефинише (опширније у: Б. Шешиф, *Основи методологије друштвених наука*, „Научна књига“, Београд, 1974, стр. 40–50; Група аутора, *Основи методологије ратне вештине*, ЦВВШ ЈНА, Београд, 1984, стр. 132–137).

од њих је и појам *стратегија*, који се, у писаним материјалима различито тумачи, што ствара озбиљне потешкоће у наставном и научноистраживачком раду. Његово комплексно сагледавање подразумева анализу генезе и историјског развоја, компаративну анализу карактеристичних дефиниција и опредељење за најприхватљивију дефиницију стратегије уопште и, посебно, војне стратегије.

### *Историјски развој*

Етимолошки, термин стратегија потиче из грчког језика и значи вештину генерала (стратега) у вођењу војске.<sup>2</sup> Поред војсковође, тим термином је означаван и високи службеник са цивилним и војним компетенцијама, вођа специјалне мисије с посебним овлашћењима (стратегос аутократор) и властодржац у некој провинцији. У лексиконима тај термин има нешто шире значење и означава: 1) науку о ратној вештини, о вођењу рата; 2) практичну делатност војне команде у току ратних операција и 3) науку о повезаности политике, економије, државних ресурса и циљева рата.<sup>3</sup>

Некада се под појмом стратегија подразумевало средство или поступак помоћу којег је стратег (генерал) настојао да управља својим јединицама и да надмудри и обмане противника како би обезбедио победу над њим, првенствено вештим избегавањем директног судара. Такво схватање стратегије, као изведенице из грчког језика („вештина генерала“, у вези с „вештином вођења рата и државе“), задржало се све до 18. века, када је проширено и на друге области друштвене делатности и када се војна наука почела нагло развијати, заједно с другим наукама.

Првобитно схватање стратегије знатно је еволуирало тако да тај термин сада има сасвим другачије значење. Наиме требало је да прође много времена док се нису уочиле прве закономерне појаве у ратовима и оружаном борби, али је од тог сазнања до настанка теорије пут био изузетно дуг. Целокупан процес одвијао се као и у другим областима људске делатности: од праксе ка искуству, и од искуства ка научном сазнању. Пошто је ратна пракса била другачија у сваком појединачном рату, искуства су се веома тешко и споро уопштавала, посебно због тога што се није полазило од друштвено-економских и других чинилаца, већ искључиво од човекове воље или ирационалних мотива. То је било посебно изражено у домену стратегије, јер је термином стратегија означавана вештина војсковођа у вођењу оружане борбе.

<sup>2</sup> *Војна енциклопедија*, том 9, Издање Редакције војне енциклопедије, Београд, 1975, стр. 190.

<sup>3</sup> Љ. Мићуновић, *Савремени лексикон страних речи*, БИГЗ, Београд, 1988, стр. 522.

Најстарији подаци о стратегији налазе се у историјским списима робовласничких друштава. Из летописа се сазнаје да су летописци највећу пажњу посвећивали особинама и делатности војсковођа, али су писали и о многим чиниоцима ратне вештине: нужности изучавања непријатеља, утицају земљишта и климе на ток битке, значају процене ситуације итд. Сматрало се да је рат нужна и богом дата појава и да се, када до њега дође, вештина војсковође састоји у предузимању мера којима ће се противник обманути или присилити на пораз и предају на што бржи и безболнији начин. Такво схватање стратегије задржано је све до 18. века.

У средњем веку било је још мање услова за стварање теорије о стратегији због великог утицаја цркве, схоластике и догматизма, који су имали велики утицај на развој било какве мисли. Већ у 17. веку дошло је до новог развоја теорије стратегије због стварања новог типа војне организације – стајаће војске. Наметнула се потреба за сазнањем како треба припремати оружане снаге за рат и како треба ратовати. Током 18. века развијена је теорија којом је стратегија ограничена на област чисто војног карактера (у то доба рат се сводио искључиво на сукоб двеју војски), што је условило појаву појма војна стратегија.

С повећањем економске моћи и друштвене свести народа рат је постао комплексна друштвена појава и на њега су све више утицали невојни елементи: морал војске и народа, политички, економски, дипломатски, психолошки, културни, религиозни и остали чиниоци друштва, због чега је настала потреба за новим и ширим теоријским употребљивањем појма стратегије. Дакле, даљи развој друштва условио је промене у ставовима о стратегији и њеној подели.

У литератури постоје бројне дефиниције стратегије. Оне, понекад, дезоријентишу и најпажљивије читаоце. Основни проблем је у томе што се термин стратегија (дефинијендум у дефиницији) користи за одређење значења различитих појмова, односно предмета (разних врста стратегија), и што се између њих не праве јасне разлике и разграничења. Непосредно у вези с тим појављује се и проблем избора термина и синтагми за одређење дефинијенса и дефинијендума у дефиницији стратегије, а постоје и непрецизности у одређењу специфичне разлике. Тако се термин стратегија, зависно од контекста, понекад користи за одређење конкретnog, а понекад – општег појма. Понекад се тај термин користи и за одређење потпуно различитих појмова, а понекад он има универзално значење. Некад се тај термин поистовећује са доктрином, а понекад се јасно одваја од ње. Све је то допринело појави мноштва израза и исказа којима се одређује значење дефинијендума у дефиницији појма. Карактеристични су: стратегија, стратегија становништва и друштва, војна стратегија, стратегијски савези, стратегија „хладног рата“, нуклеарна стратегија, стратеги-

ја еластичног одговора, стратегија довољности снага, стратегија међудржавних односа, стратегијска дејства, економска стратегија, привредна стратегија, трговачка стратегија, стратегија финансија и вредности, стратегија саобраћаја, стратегија менаџмента, стратегија маркетинга, диференцирана стратегија, стратегијска дискусија, безбедносна стратегија, стратегијска добра, стратегија избегавања пореза, стратегијске доктрине, офанзивно-дефанзивна стратегија, социјална стратегија, геостратегија, стратегија ресурса, спољнополитичка стратегија, научна стратегија, информациона стратегија, комуникацијска стратегија, образовна стратегија, стратегија права и спровођења права, еколошка стратегија, стратегија управе, стратегија преживљавања итд. Слично је и са специфичном разликом дефиниције где се, као предмет „интересовања“ стратегије, наводе различите области друштвене стварности, као, на пример: рат, оружана борба, оружане снаге, укупни потенцијали друштва, моћ итд.

---

### ***Компаративна анализа карактеристичних дефиниција стратегије***

---

Из литературе се, такође, може видети да се као дефинијенс у дефиницији појма стратегија користе бројни термини и синтагме. Основни су: 1) скуп варијаната, 2) план, 3) идеја, 4) систем мишљења, 5) употреба целокупне државне моћи, 6) материјал, 7) хтеће, 8) акција, 9) усмеравање снага, 10) вештина, 11) теорија, 12) теорија и пракса, 13) метода, 14) доктрина, 15) део политике, 16) грана ратне вештине, 17) систем научних знања и 18) наука.

Схватање стратегије као *скупа варијаната* карактеристично је у области *метода операционих истраживања*, односно, у области методе теорије игара, где та синтагма има конкретно значење које се разликује од уобичајеног значења појма стратегија у војним наукама. Дакле, под стратегијом у области методе теорије игара подразумева се скуп свих варијаната доступних играчу приликом доношења одлуке.<sup>4</sup> То је скуп правила којима се учесници у игри морају руководити при избору личног потеза. Суштина је у томе да се у току реалног конфликта доносе одлуке на основу анализе могућих намера противника. Те одлуке се доносе унапред, тако што сваки играч бира стратегију која му највише одговара. Та стратегија је, у ствари, комплетан *план*, који садржи све случајеве који се могу десити у току игре или одлучивања.

Када оба играча пронађу барем једну варијанту која је, према предвиђањима најбоља у односу на све стратегије противника каже се

<sup>4</sup> О стратегији у области операционих истраживања, поред осталог, може се видети у: Ј. Петрић, *Операциона истраживања*, „Савремена администрација“, Београд, 1983, стр. 40–74, и М. Самарцић, *Операциона истраживања у управљању и командовању* (скрипта), ВВА ЈНА, Београд, 1972, стр. 156–177.

да је решење игре оптимална стратегија. Дакле, оптимална стратегија је доминантна у односу на све друге, без обзира на поступак противника. Она осигурава постизање највећег могућег средњег добитка, односно највећег средњег губитка, зависно од тога који се критеријум посматра. Осим у операционим истраживањима, термин стратегија се користи са сличним значењем и у математичкој логици и у математици уопште.

Схватање стратегије као *плана развоја* конвенционално је усвојено у многим земљама света. Често се, на пример, користе синтагме *стратегија економског развоја*, *стратегија друштвеног развоја*, *научна стратегија*, и слично. Чак се и националне стратегије у појединим земљама третирају као *план*. На пример, једна од дефиниција америчке националне стратегије гласи: „Национална стратегија је дугорочни план на основу којег народ улаже снаге да би остварио своје намере ...“<sup>5</sup>

На сличан начин, али с нешто ширим значењем, термин *стратегија* користи се и у појединим наукама и научним дисциплинама. У суштини, свака наука има своју стратегију или стратегијски део. На пример, методологија, поред осталог, има научностратегијски део у којем се указује на оправданост научних циљева, дају препоруке за најприкладније методолошке поступке и развијају облици истраживања који су најприхватљивији за остваривање тих циљева. Стратегијски део, дакле, обухвата: трасирање дугорочног развоја науке, систематизацију проблема истраживања, координацију истраживања и праксе у науци и замисао наредних истраживања.<sup>6</sup> Слично томе, Војин Милић уводи појам *научна стратегија* и разматра однос између ње и методологије. Према његовом мишљењу, слично стратегији уопште, „научна стратегија се састоји у одређивању неких кључних основних циљева научне делатности, чије остваривање захтева дуготрајнији период и означава основну усмереност научних истраживања“.<sup>7</sup> Поред тих циљева, у научну стратегију он сврстава и разматрање најцелисходнијих путева, средстава и организацијских облика за њихово решавање.

Термин стратегија се на сличан начин користи и у свакодневной комуникацији. Тако се, на пример, за веома значајан проблем или питање каже да има *стратегијски карактер*. У последње време често се користи и синтагма *стратегија преживљавања*. Такође, веома често, у информационим емисијама, у средствима јавног информисања, може се чути вест да су се председници (или високи државни функционери) две земље или групе земаља састали да би одредили *стратегију међусобних односа* или решили одређене проблеме *стратегијског карактера*.

<sup>5</sup> Наведено у: С. Илић, *Подела „ратне вештине“ и садржај стратегије, оператике и тактике* (реферат) у: *Војна наука*, ВИЗ, Београд, 1971, стр. 340.

<sup>6</sup> Група аутора, *Методологија ратне вештине*, ЦВВШ ВЈ, Београд, 1996, стр. 50.

<sup>7</sup> В. Милић, *Социолошки метод*, „Нолит“, Београд, 1978, стр. 32.

ра. Сличне синтагме се користе и у значењу планирања и управљања сложеним системима, као што су, на пример, енергетски, информациони и други системи.<sup>8</sup> Дакле, схватање стратегије као плана развоја веома је уобичајено у скоро свим наукама, без обзира на чињеницу да за то не постоји озбиљније логичко оправдање. Али, то је конвенционално прихваћен став који ће се вероватно дуго користити у научној и стручној делатности. Та синтагма нарочито није прихватљива за дефинисање војне стратегије, која није ни план развоја, ни део неке посебне науке који се односи на њено прогнозирање, дефинисање кључних циљева и усмеравање научне и друге делатности. Војна стратегија је знатно комплекснија. Она би, према наведеном конвенционалном схватању, такође требало да има своју (сопствену) стратегију развоја, односно свој стратегијски део.

Схватање стратегије као *идеје* није уобичајено, али је заступљено код дела теоретичара. На пример, у идејној скици за симпозијум о војној науци наведено је да је: „Стратегија државе ... општа идеја о виртуелном или реалном усмеравању моћи државе, ради заштите и остваривања највиших националних и државних вредности и достизања дефинисаних циљева у миру и рату“.<sup>9</sup> Такво схватање стратегије је веома уско за стратегију државе уопште и, посебно, за војну стратегију. Термин идеја или замисао примеренији је за одређење појма концепције, него стратегије. Војна стратегија је знатно комплекснија и, поред осталог, садржи и општу идеју о припреми и вођењу оружане борбе.

Схватање стратегије као *система мишљења* није честа појава у теорији војних наука, али постоји код појединих теоретичара. На пример, Бофр наводи да је стратегија „систем мишљења који може послужити као практични водич за то да се што боље остваре циљеви политике“.<sup>10</sup> Такво схватање је такође уско за потпуно одређење појма стратегије, јер, стратегија није само систем мишљења – заснована је и на практичној делатности субјеката у оружаној борби. Дакле, теорија и пракса стратегије чине дијалектичко јединство. Пракса је заснована на људском мишљењу, али је и људско мишљење резултат реалне праксе стратегије.

Схватање стратегије као *употребе целокупне државне моћи* које је наведено у енглеској енциклопедији, или као координиране *употребе свих средстава и искоришћавања свих могућности* за очување безбедносно-политичких циљева, какво постоји у Аустрији, такође није

<sup>8</sup> На пример, Мића Јовановић, користи синтагму *стратешко управљање информацијама* (М. Јовановић, *Интеркултурни менаџмент*, „Мегатренд“ универзитет примењених наука, Београд, 2001, стр. 275).

<sup>9</sup> Група аутора, *Научна изграђеност и чиниоци војне стратегије* (идејна скица) Симпозијум о војној науци „СИМВОН-2001“, Сектор за ШОНИД, Београд, 2001, стр. 8

<sup>10</sup> Наведено у: В. Церовић, *О стратегији*, реферат у: *Војна наука*, ВИЗ, Београд, 1971, стр. 409.

прихватљиво.<sup>11</sup> Под употребом моћи подразумева се: „служење за нешто; примена, намена; употребљавање“.<sup>12</sup> Стратегија није искључиво употреба снага него и комплексна теорија о оружаној борби као појави и ангажовању снага за учешће у њеној припреми и вођењу.

Поред исказа *употреба целокупне државне моћи*, постоје и друге подваријанте исказа који се користе као дефинијенс у дефиницији појма стратегија. Основне су: *свеобухватно конципирано коришћење свих средстава (ангажовање свих снага) нације* ради остварења политичких циљева државе према окружењу; *планирана, циљна приправност и координирана примена свих политичких, дипломатских, привредних, технолошких и научно-интелектуалних (духовне) снага једне државе, као и њених војних снага у миру, кризи и у рату; комбинација свих могућности*, које влада једне државе може да развије помоћу свог потенцијала ради остварења државних циљева; *свеобухватна и планирана примена политичких, економских (привредне), социо-психолошких и војних капацитета* да би се достигао централни циљ или сачувао неки интерес од животне важности; *координирана примена и искоришћавање свих средстава и могућности* за очување безбедносно-политичких циљева државе насупрот свим опасностима (претње); *искоришћавање свих ресурса државе* ради имплементације њене политике у рату; војна стратегија је *припрема и употреба војних средстава* у миру и у оквиру свеобухватне одбране земље као допринос војној одбрани земље ради остваривања безбедносно-политичких циљева државе, и други.<sup>13</sup> Међутим, ниједан од наведених исказа не дефинише у потпуности појам стратегије.

Схватање стратегије као *материјала* карактеристично је за део војних теоретичара на Западу. Они, на пример, на основу система оружја, класификују стратегију на нуклеарну, ракетну, и слично. Такође, настоје да разреше дилему у вези са схватањем стратегије као идеје и материјала тако што идеју приписују националној (*grand*) стратегији, а материјал стратегији у ужем смислу (тактици и логистици). Такво схватање стратегије је такође веома уско. Материјал је ужи појам и од материјално-техничког чиниоца, који није једини у оружаној борби. Под појмом материјал подразумева се „... грађа, градиво, сировина од које се нешто израђује, од које што настаје“.<sup>14</sup> Материјал, или материјално-технички чинилац, постоји у стратегији, али није једини. Поред материјално-техничког, постоје и други чиниоци оружане борбе. Дакле, материјално-технички чинилац, или систем оружја, може да буде само један од критеријума за класификацију стратегије (на

<sup>11</sup> Опширније у: В. Церовић, *исто*, стр. 409, и Е. Eder: *Definition und Gebrauch des Begriffes „Strategie“*, „Österreichische Militärische Zeitschrift“, 2/98, str. 121–128.

<sup>12</sup> *Речник српско-хрватског књижевног језика*, књига шеста, „Матица српска“, Нови Сад, 1976, стр. 551.

<sup>13</sup> Опширније: Е. Eder, *исто*.

<sup>14</sup> *Речник српско-хрватског књижевног језика*, књига трећа, *исто*, 1969, стр. 311.

пример, на нуклеарну, ракетну, и слично), али не може да се поистовети с појмом стратегије.

Стратегију као *хтење* схвата део наших војних теоретичара. На пример, у идејној скици за симпозијум о војној науци наведено је да је стратегија државе „свесно и планско хтење да се, на основу што поузданијих предвиђања, управља будућим догађајима“.<sup>15</sup> Такво схватање појма стратегије државе уопште и, посебно, војне стратегије није прихватљиво. Термин *хтење* значи: „... стање које претходи извођењу вољне радње, воља, одлучност, тежња, жеља“.<sup>16</sup> Али, стратегија није само стање које претходи извођењу вољне радње, нити воља, ни одлучност, ни тежња, ни жеља. Стратегија је много шири појам, који, у извесном смислу, укључује и наведено хтење.

Схватање стратегије као *акције*, или *плана акције*, заступају поједини војни теоретичари на Западу. На пример, Рајмонд Арон под стратегијом подразумева „акцију у случајевима где уистину поштовања правила понашања не искључују прибегавање оружаном сили“.<sup>17</sup> Попут њега, Андре Бофр сматра да је функција генералне стратегије да додељује и комбинује задатке акција које се изводе у разним гранама делатности. Слично мишљење има и Џон Вили, који сматра да је стратегија „план акције“ смишљен ради постизања неког циља.<sup>18</sup> Бивши шеф штаба немачких оружаних снага Алфред Јодл пред нирнбершким ратним трибуналом, 1945. године, такође је изрекао сличну дефиницију. Он је рекао да је стратегија „највиша делатност (курзив М. С.) руковођења (командовања) у рату“.<sup>19</sup> Та дефиниција, према његовом мишљењу, обухвата спољну и унутрашњу политику, војне операције, ратну привреду, пропаганду и слично, али се осећа доминантност војне сфере и подређеност других области стратегије ради остварења циља у рату.

Наведена схватања више „указују“ на практичну сферу стратегије него на њену теоријску изграђеност. Термин *акција* значи „деловање, радња; организована, планска делатност; покрет, поступци ...“,<sup>20</sup> а стратегија није само то. Стратегија је много шира: има и своју теорију, методу и језик.

Схватање стратегије као *усмеравања снага* није уобичајено и заступају га само поједини војни теоретичари. На пример, Х. Е. Еклз сматра да се стратегија може описати као *широко усмеравање снага*

<sup>15</sup> Група аутора, *Научна изграђеност и чиниоци војне стратегије*, исто, стр. 8.

<sup>16</sup> *Речник српско-хрватског књижевног језика*, књига шеста, исто, 1976, стр. 753.

<sup>17</sup> A. Rejmond, *Evolution of modern Strategic Thought*; „Problems of Modern Strategy“, Part One, No. 54, Adelphi Papers, 1969, p. 2.

<sup>18</sup> J. Wylie, *Military Strategy: A General Theory of Power Control*, New Brunswick, USA, 1967, p. 91.

<sup>19</sup> E. Eder, исто.

<sup>20</sup> *Речник српско-хрватског књижевног језика*, књига прва, исто, 1967, стр. 62.

ради остваривања општих циљева и задатака.<sup>21</sup> Такво схватање је веома уско. Усмеравање снага је само део практичне активности у одређеној науци или научној области. Стратегија је знатно шира: поред дела практичне активности, има и своју теорију, методу, језик и слично.

Схватање стратегије као *вештине* веома је честа појава, што се може видети и из следећих неколико примера: „Стратегија је вештина да се непријатељ наведе на борбу“ (Хендерсон); „Стратегија је вештина расподеле и употребе војних снага и средстава ради остварења политичких циљева“ (Харт); „Стратегија је вештина руковођења ратом и руковођења ратним дејствима која одлучујуће утичу на ток рата; вештина и наука да се потенцијал моћи државе најцелисходније ангажује за уништење непријатељског потенцијала и моћи, за разлику од оперативног руковођења и тактике“ (Брокхаус); „Стратегија је вештина да се за постизање политичких циљева искористи сила“ (Бофр); стратегија је „део војне вештине који се бави општим принципима ратних дејстава и општим планом рата“ (*Италијански војни речник*); „Стратегија је вештина вођења рата у својој свеукупности, као и вештина вођења ратних операција које су одлучујућег значаја за исход рата“ (*Немачки војни речник*); „Велика стратегија је вештина да се целокупна национална снага припреми како би на најефикаснији начин остварила национални циљ. На тај начин она обухвата дипломатију, економске напоре, закључивање подесних споразума са савезницима, мобилизацију националне индустрије, расподелу расположиве националне снаге и употребу сва три вида оружане силе“ (*Британска ратна служба*); „Стратегија је вештина комбиновања припрема за рат и одређивања редоследа операција ради постизања циља који рат поставља пред оружане снаге“ (Свечин) ...<sup>22</sup>

Термин *вештина* је такође узак за прецизније одређење појма стратегије. Њиме се, у номиналном смислу, означава „... 1. спретност у брзом и тачном вршењу каква посла или рада стечена вежбањем; стручност, мајсторство ... 2. окретност, умешност, промућурност ... 3. способност уметничког обликовања; уметност ...“<sup>23</sup> У логичком смислу, термину вештина се, углавном, дају три различита значења. *Прво*, подразумева се да је вештина *лична способност* (таленат, дар) за постизање одређеног циља, односно за извођење одређене радње. *Друго* значење је нешто конкретније и односи се на саму *радњу* којом се постиже циљ. Мисли се, пре свега, на конкретно бирање средстава за извођење неке радње, затим њихово коришћење и конкретно изво-

<sup>21</sup> Х. Е. Еклз, *Логистика у националној одбрани*, ВИЗ, Београд, 1968, стр. 19.

<sup>22</sup> Опширније о дефинисању стратегије као вештине у: С. Илић, *Подела „ратне вештине“ и садржај стратегије, оператике и тактике*, у: *Војна наука*, исто, стр. 339–353; В. Церовић, *О стратегији*, исто, стр. 407–412, и М. Вучинић, *О предмету и садржају стратегије*, исто, стр. 413–431.

<sup>23</sup> *Речник српско-хрватског књижевног језика*, књига прва, исто, 1967, стр. 366.

ђење радње. *Треће*, под вештином се подразумева *скуп правила*, односно норми и упутстава како треба радити да би се постигао одређени циљ, односно извела одређена радња.<sup>24</sup> Дакле, термин вештина има три различита значења: *способност за радњу, правило како изводити радњу и саму радњу*. Сва три значења су у употреби релативно равноправна, иако их поједини теоретичари раздвајају, односно искључују једно или два значења израза вештина. Најчешће теоретичари који стратегију дефинишу као вештину под тим појмом подразумевају спретност војсковођа и њихових сарадника (углавном, команданата појединих оружаних састава) у брзој и правилној припреми војске за ратовање и брзој и правилној употреби војске у рату ради остваривања циљева које су планирала одређена политичка руководства државе. Управо због тога она је примарно схватана као вештина вођења војске у рату, што није исправно. Таква врста вештине се односи на људе, субјекте, а стратегија није субјект, нити се може сматрати вештином у том смислу. Стратегија се може сматрати вештином само у смислу да у њеној теорији постоји и одређен број правила и упутстава субјектима како треба постићи одређени циљ, односно обављати одређену радњу. Стратегија је, дакле, вештина само према једном значењу тог израза, што је једнострано и непотпуно схватање.

Схватање стратегије као *теорије* такође је веома често у писаним материјалима. Међутим, пажљивије анализе наведених дефиниција и контекста тих материјала показују да већина аутора поистовећује *теорију с науком*, што се не може прихватити јер је теорија знатно ужа од науке. Она је само један њен конституенс, под којим се у етимолошком смислу подразумева: „... систем знања о некој појави или групи појава заснован на научно провереним, чињенички доказаним претпоставкама, научно-апстрактно сазнање које се заснива на искуству, учење, наука; научно уопштено тумачење, објашњавање законитости развитка природе, друштва ...“<sup>25</sup>

У нашој литератури и литератури која потиче из источних земаља *теорија и пракса* се често схватају као стратегија. На пример, у *Војном лексикону* за стратегију оружане борбе наводи се да је то теорија и пракса припремања и вођења оружане борбе.<sup>26</sup> Слично је и у нашим доктринарним документима, правилима и упутствима. Међутим, на основу детаљније анализе дефиниција и контекста у којем су исказане може се закључити да се термини *теорија и пракса* користе као синоними за науку, што није прихватљиво. Наука, поред теорије и праксе, има и свој предмет, на који се та теорија и пракса односе, као и своју методу и језик.

<sup>24</sup> Опширније у: Р. Лукић, *Војне дисциплине – науке и вештине*, у: *Војна наука*, исто, стр. 68–75.

<sup>25</sup> *Речник српско-хрватског књижевног језика*, књига шеста, исто, 1976, стр. 185.

<sup>26</sup> *Војни лексикон*, ВИЗ, Београд, 1981, стр. 589.

Схватање да је стратегија *метода* ретко је у теорији војних наука. Карактеристично је, на пример, да Бофр сматра да стратегија не треба да буде целовито учење (доктрина), већ начин (метод) мишљења који омогућава да се разврставају и распореде догађаји с обзиром на њихову важност или хијерархију, а затим одабере најделотворнији поступак.<sup>27</sup> Такво схватање, иако је ретко, веома је значајно. Стратегија се, из разумљивих разлога, не може поистоветити са методом, као једним од већег броја њених конституенаса, али је значајно да постоје војни теоретичари који прихватају чињеницу да стратегија има и своју методу. То је још један показатељ научности стратегије уопште и, посебно, војне стратегије.

У нашим доктринарним и другим документима нарочито је често схватање стратегије као *доктрине*. На пример, у *Стратегији оружане борбе* наведено је да је стратегија „... доктринарни документ који даје основне ставове о: узроцима и облицима примене силе у савременим условима ...“<sup>28</sup> У истом документу се наводи да се стратегија оружане борбе заснива на концепцији и *доктрини* (курзив М. С.) општенародне одбране и друштвене самозаштите, што је још једна нелогичност у теорији стратегије. Наиме, стратегија није резултат доктрине, већ обрнуто. Доктрина би требало да је резултат науке. Пише се као препорука за практично деловање у одређеној сфери делатности, укључујући и војну делатност. Она има своја непосредна научна исходишта (предмет, теорија, језик и метода), посредна научна исходишта (достигнућа других наука и доктрина) и друштвена исходишта. Доктрина се, дакле, битно разликује од науке.

Схватање да је стратегија *део политике* заступа део војних теоретичара на Истоку. На пример, према Фрунзеу: „Војна стратегија је део политике, чије је разумевање услов бољег сналажења војника у уско специјалној војној делатности“.<sup>29</sup> Међутим, такво схватање може да се прихвати само за политичку стратегију, која је део политике и политичких наука. Све друге стратегије се односе на друге научне области које су мање или више под утицајем политике, али нису њен саставни део.

Наши војни теоретичари који оспоравају научност стратегији сматрају је *граном ратне вештине* или *научном дисциплином ратне вештине*. Они полазе од става да стратегија није конституисана као наука и да је она саставни део ратне вештине као науке.

Схватање стратегије као *система научних знања* није честа појава. У једној од дефиниција из књиге у редакцији Соколовског, на пример, наведено је да је стратегија систем научних знања о карактеру и закономерностима рата и оружане борбе.<sup>30</sup> Такво схватање се може по-

<sup>27</sup> А. Бофр, *Увод у стратегију*, ВИЗ, Београд, 1968, стр. 13–14.

<sup>28</sup> *Стратегија оружане борбе*, ССНО, Београд, 1983, стр. 12.

<sup>29</sup> В. Церовић, *исто*, стр. 410.

<sup>30</sup> В. Д. Соколовски, *Војна стратегија*, ВИЗ, Београд, 1965, стр. 26.

истоветити са схватањима да је стратегија специфична војна наука. Термин знање често се користи у филозофској и методолошкој литератури и као синоним за науку и између њих се не прави значајнија разлика.

Стратегија је сматрана *науком* још у 18. веку, када је Енглеz Хенрих Лојд дао више општих теоријских поставки и принципа стратегије. Од тог времена су бројни војни теоретичари признавали научност стратегији уопште и, посебно, војној стратегији. На пример, Лојдов савременик, надвојвода Карло, сматрао је да је стратегија наука, и то наука о рату, наука главног команданта који прави планове и одређује ток војних операција.<sup>31</sup> Слично њему, и Голц је сматрао да: „Стратегију још називају и науком о руковођењу војском, а тактику науком о командовању трупима“.<sup>32</sup> Таквом схватању се придружује и А. Свечин, који, позивајући се на Канта, сматра да се науком може звати сваки систем знања који олакшава разумевање живота и праксе и да у такву широку дефиницију науке спада и целокупна теорија ратне вештине и стратегије.<sup>33</sup> Научност стратегије признавали су и наши војни теоретичари: Димитрије Ђурић, Рајко Танасковић, Јово Нинковић, Стево Илић, и други.

---

### Дефиниција стратегије

---

Из наведених дефиниција могу се синтетизовати два основна значења појма *стратегија*: схватање стратегије као, условно речено, *дела науке или области делатности (стратегије уопште)* и као *науке (војне стратегије)*.

---

### Дефиниција стратегије уопште

---

Под појмом стратегија уопште, условно, може се подразумевати *део науке или научне дисциплине*. Део науке је условно изабрана синтагма зато што се заиста веома тешко може наћи адекватнији исказ за дефинисање наведене врсте стратегије. Тај део се односи на *скуп варијаната*, али није само тај скуп. То је, у извесном смислу и *план*, али није само план. То је и *идеја и систем мишљења и употреба целокупне државне моћи и хтеће и конкретна активност* ради остварења постављеног циља. Суштина је, дакле, у томе да све науке и области људске делатности имају свој стратегијски део, који се односи на одређивање основних циљева научне и друге делатности и на разматрање најцелисходнијих путева, средстава и организацијских облика за њихово остваривање. То је део који је окренут према будућности – бу-

<sup>31</sup> М. Вучинић, *О предмету и садржају стратегије*, у: *Војна наука*, исто, стр. 413–414.

<sup>32</sup> В. Церовић, исто, стр. 409.

<sup>33</sup> А. Свечин, *Стратегија*, ВИЗ, Београд, 1956, стр. 17.

дућем стању, али не било каквом, већ оптималном стању у којем се могу наћи одређени предмети, процеси или појаве који се односе на избор оптималних циљева и изналажење најцелисходнијих путева за њихово остварење. Тако се, на пример, стратегија државе односи на постављање оптималних циљева и усмеравање свих расположивих потенцијала на најрационалнији начин за њихово достизање. Стратегија преживљавања се односи на то како у тешким материјалним и другим условима преживети и обезбедити основну егзистенцију, и слично.

### *Дефиниција војне стратегије*

Схватање стратегије као науке односи се само на војну стратегију. Она је конституисана у самосталну науку о оружаном борби и има изграђене основне конституенте научности, као и предмет, теорију, језик и методу.<sup>34</sup>

*Предмет војне стратегије је оружана борба.* Под тим појмом се подразумева највиша и најсложенија врста оружаног сукоба међу људима, групама, организацијама, покретима, државама, и слично која се реализује путем операција (битака) и бојева ради остваривања различитих политичких, економских, војних и других циљева, односно у којој свака страна у сукобу настоји да својој вољи потчини другу страну – било да је реч о физичком уништењу или принуди (на предају или преговоре).

Оружана борба, као појава, има своја општа и посебна обележја. Општа обележја су она која се односе на све друштвене појаве, а нарочито на рат, као ширу друштвену појаву, из којег оружана борба произилази као његово основно обележје. Посебна обележја су специфична само за оружану борбу као појаву. Преко њих се она може детаљније сагледати, објаснити и одвојити од других сличних друштвених појава. Основно обележје оружане борбе јесте примена оружане силе, односно оружано насиље, али су за њено комплексно сагледавање значајне и друге сазнајне карактеристике. Основне су: 1) противуречности; 2) повезаност са битним карактеристикама и вредностима конкретних друштава или друштвених скупина; 3) сложеност; 4) динамичност; 5) повременост; 6) хијерархичност; 7) конкретност; 8) беспопштедност и нехуманост; 9) последичност; 10) усмереност и 11) релативна заштићеност од сазнања.<sup>35</sup> Комплексно сагледа-

<sup>34</sup> У литератури из методологије (и другој) могу да се нађу различити ставови о конституентима наука уопште и, посебно, војних наука, што је предмет посебног истраживања. Међутим, већина методолога се слаже са тим да свака наука мора да има најмање четири конституенте: предмет, теорију, језик и методу.

<sup>35</sup> Опширније о сазнајним карактеристикама оружане борбе у: С. Микић, *Законитости оружане борбе* (докторска дисертација), Војна академија, Београд, стр. 68–72.

вање оружане борбе, као појаве, подразумева опис и објашњење: услова, циљева, снага, активности (припрема и вођење) и резултата који се могу очекивати.

*Теорија војне стратегије*, као конститутивни елемент науке, такође није спорна. Вековима је оружана борба била предмет интересовања свих њених учесника – војника, старешина, савременика и војсковођа. Са појавом писма почела се развијати и теоријска мисао, која је првенствено била окренута пракси борбених дејстава (анализи искустава из ратова, битака, операција и бојева; идентификацији начела, припреме и вођења борбених дејстава; дефинисању и разради улоге, задатака и начина ангажовања родова, служби, а касније и видова; командовању, и слично). Теорија војне стратегије сада има развијене све елементе структуре: 1) предмет; 2) основне појмове (речник); 3) основне ставове, односно принципе и постулате; 4) хипотезе; 5) научне законе и 6) теореме.

*Језик војне стратегије* заснива се на књижевном језику, као и на елементима других наука и научних дисциплина, али има и одређене специфичности, које га издвајају у посебну категорију. Нарочито се користе одређени термини и синтагме из филозофије, политике и обичног говорног језика. Политизација језика војне стратегије и војних наука уопште била је наглашена у периоду после Другог светског рата – до краја 20. века, када су скоро сви писани материјали били политички обојени. Обично се полазило од закључака партијских конгреса, значаја социјалистичког система и самоуправног друштва и улоге председника државе, а тек потом се прелазило на садржаје који се односе на област стратегије.

Највећи проблеми у језику војне стратегије јесу неадекватно изабрани термини и синтагме за обележавање значења појмова и доктринарни стил. Термини и синтагме, обично, нису у складу са суштинском појмова које означавају и одређеним методолошким захтевима дефинисања. Доктринарни стил се јасно примећује у скоро свим материјалима. Осим тога, нису довољно образложени одређени ставови и нису довољно повезани делови у јединствену целину. Али, и поред тога, језик војне стратегије обезбеђује извесну комуникабилност зато што су спорни термини и синтагме конвенционално јасно одређени. Дакле, и поред наведених проблема, може се закључити да је језик војне стратегије конституисан на задовољавајућем нивоу и да обезбеђује извесну комуникабилност и перспективу научног изграђивања.

*Метода војне стратегије* је такође довољно развијена. Под тим појмом се обично подразумева скуп научно верификованих знања, научно-теоријски и практично проверених правила и норми, мисаоних и практичних делатности, инструмената и поступака који омогућавају приступ проблемима у оружаној борби, указују на пут њиховог истраживања с различитих аспеката и упућују на начин стицања но-

них научних сазнања и њихово интегрисање у јединствену теорију војне стратегије.

Метода војне стратегије садржи основне карактеристике методе науке уопште али има и одређене специфичности. Опште карактеристике методе науке су да користи логичке и друге елементе, као што су: узрок, последица, закон, теорија, објашњење, предвиђање, метода, структура, функција, процес, развој, и слично. За методу војне стратегије такође се користе јединствена логичка правила о поимању, доказивању и закључивању. Основни елементи структуре методе војне стратегије идентични су елементима метода науке уопште. То су: општи методолошки приступ истраживању, епистемолошки, тј. научно-теоријски део и методолошко-технички део. Ти елементи су исти и за природне и за друштвене науке (самим тим и за стратегију, као војну науку), али је предмет војне стратегије конституенс којем се прилагођавају та структура и истраживачки поступак. Основне специфичности методе војне стратегије произилазе из карактеристика проблема у оружаног борби којима се прилагођава комплексан истраживачки поступак – од уочавања проблема и пројектовања, преко организације и реализације истраживања, до конкретне израде завршних докумената о истраживању. Дакле, метода је јасно дефинисана, али још постоје бројни проблеми, посебно у домену предмета истраживања, хипотеза и начина истраживања.

\*  
\*   \*

На основу наведеног, може се закључити да се термин стратегија веома дуго користи – неколико хиљада година. Етимолошки, термин стратегија потиче из грчког језика и, њиме је првобитно означавана вештина генерала (стратега) у вођењу војске. Током историјског развоја термин је еволуирао, и сада се користи у скоро свим наукама и областима људске делатности са различитим значењем.

Компаративне анализе наведених дефиниција показују да постоје одређене идентичности, али и битне разлике у ставовима наведених аутора. Основна идентичност је у томе што највећи број аутора поједностављује појам стратегије и наглашава само једну њену карактеристику. Тако, на пример, једни сматрају да је стратегија план, други – акција, трећи – метода, и слично. Међутим, анализе показују да је стратегија знатно комплекснија и да се под тим појмом могу подразумевати различити садржаји. Термин стратегија, дакле, може да се синтетизује у два основна значења. Прво се односи на стратегију уопште као доминантан део у одређеној науци или области делатности, а друго – на војну стратегију као науку.

Војна стратегија се, дакле, може сматрати једном од основних војних наука. Она има изграђене основне конституенсе које имају и

друге науке. Предмет стратегије је јасно дефинисан и није споран. Теорија стратегије је довољно развијена. Посебно је значајно да се теорија односи на предмет стратегије, а не на упутства субјектима у борбеним дејствима. Језик стратегије је веома близак језику тактике и оператике, али постоје и одређене разлике, које упућују на његову релативну самосталност. Метода стратегије је слична методама других наука. Међутим, она има и одређене специфичности (сагласно предмету), које упућују на закључак да је реч о аутентичној методи војне стратегије као науке. Дакле, *војна стратегија је самостална војна наука о оружаној борби*.

#### Литература:

1. М. Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза*, „Просвета“, Београд, 1966.
2. Б. Шешкић, *Основи методологије друштвених наука*, „Научна књига“, Београд, 1974.
3. Р. Лукић, *Методологија права*, САНУ, Београд, 1977.
4. Ђ. Шушњић, *Методологија*, „Чигоја“, Београд, 1999.
5. В. И. Кураев, *Формализација језика наука и филозофског истраживања, у Философија, методологија, наука*, „Наука“, Москва, 1974.
6. М. Brodbeck, *Theory Construction*, in М. Brodbeck, (ed) *Readings in the Philosophy of Social sciences*, MacMillan, London, 1971.
7. М. Филиповић, *Рјечник страних ријечи*, Задружна штампа, Загреб, 1988.
8. М. Хоркхајмер, *Традиционална и критичка теорија*, БИГЗ, Београд, 1976.
9. Р. Радиновић, *Метода ратне вештине*, ВИЗ, Београд, 1983.
10. *Мала политичка енциклопедија*, „Савремена администрација“, Београд, 1966.
11. М. Вујевић, *Увођење у знанствени рад у подручју друштвених знаности*, „Информатор“, Загреб, 1983.
12. В. Милић, *Социолошки метод*, „Нолит“, Београд, 1978.
13. Ж. Ристић, *О истраживању, методу и знању*, Институт за педагошка истраживања, Београд, 1995.
14. С. Липтаи, *Теоријска изграђеност тактике* (магистарски рад), ЦВШ ВЈ, Београд, 1996.
15. Г. Зајечарановић, *Основи методологије наука*, „Научна књига“, Београд, 1977.
16. *Мала енциклопедија*, Општа енциклопедија, том 2, треће издање, „Просвета“, Београд, 1978, стр. 918–919.